

УДК 94(477)'19'329

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОГО
СВІТОГЛЯДУ В. М. ЧОРНОВОЛА****TRANSFORMATION OF THE POLITICAL
WORLD VIEW OF V. M. CHORNOVIL****Побережець Г. С.,**

кандидат історичних наук, асистент кафедри
українознавства, Миколаївський національний
аграрний університет (Миколаїв, Україна),
e-mail: vovarover@gmail.com

Poberezhets' H. S.,

Candidate of Historical Sciences, assistant of the
Department of Ukrainian Studies, Mykolaiv National
Agrarian University (Mykolaiv, Ukraine),
e-mail: vovarover@gmail.com

У статті проаналізовано політичну діяльність В'ячеслава Максимовича Чорновола на зламі подій кін. 50-х - 80-х рр. XX ст. та їх вплив на становлення державної незалежності України. Розглянуто його роль в суспільно-політичному житті держави та відродженні духовності українського народу.

Ключові слова: В. Чорновіл, політик, репресії, державотворення, політична діяльність.

The article analyzes the political activity of Vyacheslav Chornovil at the turn of events. 50's - 80's of the XX century. and their influence on the state independence of Ukraine. Its role in social and political life of the state and revival of spirituality of the Ukrainian people are considered.

Keywords: V. Chornovil, politician, repression, state formation, political activity.

У сучасних умовах, в процесі становлення державотворення України, актуальним залишається дослідження самого державотворчого процесу. Активні події цього періоду відносяться до кін. 50-х - 80-х рр. XX ст. і пов'язані з відомою історичною постановкою цього часу В'ячеславом Максимовичем Чорноволом. Саме він в процесі розбудови політичного, економічного розвитку України своєю активною державотворчою позицією призвів до демократичних змін в державі.

На перший погляд здається, що людина заангажована перш за все матеріальними потребами і система цінностей її зосереджена саме в межах споживчої ідеології, але це лише на перший погляд. Адже навіть той самий матеріальний світ формується вірою, цінностями і мисленням людини.

Постать В. М. Чорновола є визначальною не лише в історії України, а й у формуванні генерації ідей розвитку суспільства. Це були ідеї, які навіть його прибічниками сприймалися неоднозначно. І якби свого часу В. М. Чорновол був обраний президентом, на думку багатьох міг привести Україну кардинально позитивним шляхом ніж наші минулі керманічі країни.

Вже у студентські роки В. Чорновіл мав «нестандартні» погляди щодо суспільно-політичного розвитку країни [1, с. 437–438], про що писала факультетська газета «Журналіст». Його думки вирізнялись оригінальністю і були відмінними від інших. За це його критикували однолітки, викладачі вузу, але він все одно

наполегливо відстоював власні погляди на світ, на радянську владу. В. Чорноволу стало «тісно» на філологічному факультеті, і він змінив його на журналістський. Молодій, енергійній людині хотілося більш активно брати участь у суспільних процесах, у розв'язанні політичних і економічних проблем, що постійно визрівали в житті і які так сильно хотіла приховати радянська влада. Ще недавно він, так як і його однолітки, був комсомольцем за переконанням, бо виховувався в тому ж суспільстві, як і всі [2, с. 59]. Журналістом В. Чорновіл почав себе відчувати, працюючи у 1960 р. на Львівській студії телебачення [1, с. 438].

Прагнучи незалежної політичної позиції, В. Чорновіл дізнається про жахливі репресії часів сталінщини. Розуміючи, що стільки років жив у брехні, молодому В'ячеславу прийшла ідея подолання беззаконня сталінських часів, ідея контролю громадськості над владою: «Тільки найширший контроль громадськості, тільки дальша послідовна демократизація життя може бути гарантією проти повторення сваволі й беззаконня» [2, с. 207]. Так він поступово стає на шлях державотворення, боротьби за створення зовсім іншого, морально здорового суспільства, що буде не схожим на попереднє. Він відстоює національну гідність та національну думку, яку довгий час ганебно намагалися знищити.

Суспільна позиція В. Чорновола яскраво проявилася в одному з його листів з Вінницького концтабору в 1968 р., в якому він, підтримуючи соціалістичну ідею, наголошував, що це має бути соціалізм, який не буде контролювати будь-які дії чи думки громадян своєї держави, це повинен бути соціалізм із демократичними свободами, дотриманням прав, економічним і політичним самоврядуванням, а особливо з вирішенням проблеми національної мови і культури [2, с. 734]. Саме за таких умов В. Чорновіл може підтримувати ідеї соціалізму. У його думках все більше утверджується ідея створення зовсім іншого суспільства і держави. Ставши на цей нелегкий шлях, він покладав власне життя на досягнення великої мети.

Кривава хвиля репресій, що прокотилася Україною проти творчої молоді в кінці 60-х рр. XX ст., спричинила грубі порушення законів країни. Це були закриті судові процеси з грубими порушеннями принципу гласності та ін. Тому не дивно, що група інтелігенції в одній із своїх заяв зазначала: «...на Україні, де порушення демократії доповнюється і загострюється викривленням в національному питанні, симптоми сталінізму виявляються ще більш очевидно й грубо» [3, с. 131–132]. Як результат – за цю заяву було покарано майже всіх, хто поставив свій підпис у кінці, а таких було 150 осіб. Більшість із них, за вказівкою спецслужб, було звільнено з роботи. Саме тоді почала ще активніше діяти інтелігенція, яку вже важко було зупинити. «На Україні з'явилася інтелігенція, що почала свій родовід не від щасливих трудівників соціалістичних ланів» [3, с. 67], – так описував В. Чорновіл появу нової групи

соціально активної інтелігенції. До людей, які були здатні відродити українську культуру, він відносив Ліну Костенко, Миколу Вінграновського, Івана Дзюбу та ін.

У СРСР В. Чорновола одночасно трактували як «екстреміста» й активного українського націоналіста [4]. Хоча він зауважував, що друкуючи свої праці, ніколи не піднімав національного питання, а лише розкривав сваволу влади і КДБ та порушених ними законів [2, с. 702]. Водночас варто зазначити: вся його практична, теоретична і публіцистична діяльність – це діяльність, спрямована на розв'язання національного питання, ліквідацію національного гноблення і дискримінації, за свободу національного самовизначення, національну культуру, мову, освіту. Кожен його твір – демонстрація позицій і поглядів автора. В 1972 р. під час хвилі арештів української інтелігенції В. Чорновіл отримав шість років табору і три роки заслання. Його знову засудили за «антирадянську пропаганду й агітацію».

В. Чорновіл вважав, що права людини і нації нерозривні, вони взаємопов'язані і їх протиставляти не можна. «Безсилою є і буде поліційна профілактика мізків, якщо й далі закривати очі на нерозв'язані проблеми, зокрема, національні. Знову і знову доведеться кидати за ґрати тих, хто вперто не бажає чорне називати білим. Доведеться м'яти сумління людей замість того, щоб спиратися на людей з розвиненим почуттям честі і сумління... А потім все одно доведеться реабілітувати людей і визнати за ними ту правду, за яку вони жертвували молодість» [5, с. 105].

В. Чорновіл виділяв два види націоналізму – жертвний націоналізм і кар'єрний націоналізм, а саме поняття «націоналіст» він трактував так: «це патріот своєї Батьківщини. Це людина, яка понад усе любить свою Батьківщину, нашу Україну, яка понад усе хоче добра для неї» [6, с. 303].

У 1980-ті роки погляди В. Чорновола на національне питання кардинально змінилися. До цього він вважав можливим зміну національної політики радянської влади шляхом повернення її до ленінських норм і засад. У ці роки він почав пропагувати і відстоювати ідею про природне право кожної нації на широке самовизначення. Опозиційні настрої і репресії, вважав він, і були результатом невирішеності національного питання. Ідея соборності і єдності, на його думку, – одна з найсильніших в українському народі. Якийсь час він ще надіявся на раціоналізм і конструктивізм представників держави. Народження єдиної соборної української нації, зазначав В'ячеслав Максимович, «був би набагато активнішим, якби українська мрія стала мрією сьогоднішніх керівників держави» [1, с. 49–52]. Надія на те, що вище керівництво візьме на озброєння ідеологію українського державотворення, не справдилася.

Наприкінці 1980-х років у В. Чорновола виникла ідея федеративної України – як противаги імперському централізму. Майбутню федеративну державу він уявляв «союзом земель, які склалися

історично і несуть на собі природно-кліматичні, культурно-етнографічні, мовно-діалектні, побутово-господарчі та інші відмінності, що творять неповторне, різнолике обличчя єдиного народу» [7, с. 2–3].

З часом під впливом бурхливих політичних подій і політичної практики федералістська ідея В. Чорновола зазнала суттєвих коректив. Він не відмовився від неї, однак підкреслював, що її реалізація стане можливою лише після побудови в країні міцної національної держави. У програмному документі «Україна: шлях до свободи. Основні принципи програми кандидата на пост президента України В. Чорновола» терміни «федералізм», «федеративний» були відсутні. Пізніше В. Чорновіл все частіше став використовувати терміни «регіональне самоуправління», «місцеве самоуправління». «На мою думку, федеративний устрій, – зазначав В'ячеслав Максимович, – це широке місцеве самоуправління» [8]. Таким чином, погляди В. Чорновола на державний устрій України трансформувалися від ідеї її федералізації до необхідності децентралізації і забезпечення реального місцевого самоврядування зі збереженням унітарного устрою держави.

В. Чорновіл розглядав в організаційній єдності прагнення України до незалежності та прагнення України до Європи. Він вважав, що лише там молода держава зможе знайти підтримку для відродження та захисту від зовнішньої та внутрішньої загрози. Така загроза була в державі ще з часів проголошення її незалежності. Проти єдності України і Європи виступали комуністи, соціалісти та ін. В. Чорновіл не погоджувався з діями влади, пояснюючи це тим, що українська влада не має патріотизму і тому не має української ідеї [6, с. 74].

Таким чином, погляди В. М. Чорновола з часом його становлення на шлях державотворення зазнали трансформації. Виховуючись у комуністичному суспільстві, він став демократом. Його життєвою позицією стало руйнування тоталітарного режиму в СРСР і будівництво демократичної, соборної, Української держави. Він був прихильником державної незалежності України, виношував цю ідею все своє життя, і йому вдалося реалізувати її на практиці. В. Чорновіл розробляв, відстоював і пропагував ідеї економічної децентралізації, духовного відродження української нації, піднесення української культури, відновлення історичної пам'яті і традицій. Будучи керівником Народного Руху України, він сприяв прийняттю важливих документів, які поклали початок Українській незалежності. Реалізувавши мету свого життя, продовжував захищати свою ідею – демократичної країни. В. Чорновіл прагнув розвивати Українську державу, намагався піднести її розвиток до рівня сусідніх держав: Чехії, Литви та ін., які побудували розвинену ринкову економіку, досягли високого рівня соціальної захищеності населення та ін. Він теоретично обґрунтував необхідність і закономірність входження України до сім'ї європейських народів.

Список використаних джерел

1. Чорновіл В. Твори : у 10-ти т. – Т. 1. Літературознавство. Критика. Журналістика / В. Чорновіл ; упоряд. Валентина Чорновіл. – К. : Смолоскип, 2002. – 640 с.
2. Чорновіл В. Твори : у 10-ти т. – Т. 2. «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму». Матеріали та документи 1966–1969 рр. / В. Чорновіл ; упоряд. Валентина Чорновіл. – К. : Смолоскип, 2003. – 908 с.
3. Чорновіл В. Твори : У 10-ти т. – Т. 3 / В. Чорновіл ; упоряд. Валентина Чорновіл. – К. : Смолоскип, 2006. – 976 с.
4. Політичні протести й інакюдумство в Україні (1960 – 1990): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко. – К. : Смолоскип, 2013. – с.419.
5. Чорновіл В. Я нічого у Вас не прошу : Листи В. Чорновіла до секретаря ЦК КПУ П. Ю. Шелеста / В. Чорновіл. – Торонто, 1968. – 120 с.
6. Чорновіл В. Пульс Української незалежності: Колонка редактора / В. Чорновіл ; вступ. стаття та післямова Леся Танюка. – К. : Либідь, 2000. – 624 с.
7. Чорновіл В. Моя виборча програма // Політика. – 1989. – №1. – с. 2–3.
8. Тиждень у шахтарському краї: В. Чорновіл про устрій України // Голос України. – 1991. – 28 вересня.

References

1. Chornovil V. Tvory` : u 10-ty` t. – T. 1. Literaturoznavstvo. Kry`ty`ka. Zhurnalisty`ka / V. Chornovil ; uporyad. Valenty`na Chornovil. – K. : Smolosky`p, 2002. – 640 s.
2. Chornovil V. Tvory` : u 10-ty` t. – T. 2. «Pravosuddya chy` recy`dy`vy` teroru?», «Ly`xo z rozumu». Materialy` ta dokumenty` 1966–1969 rr. / V. Chornovil ; uporyad. Valenty`na Chornovil. – K. : Smolosky`p, 2003. – 908 s.
3. Chornovil V. Tvory` : U 10-ty` t. – T. 3 / V. Chornovil ; uporyad. Valenty`na Chornovil. – K. : Smolosky`p, 2006. – 976 s.
4. Polity`chni protesty` j inakodumstvo v Ukraini (1960 – 1990): Dokumenty` i materialy` / Upor. V. M. Dany`lenko. – K. : Smolosky`p, 2013. – s.419.
5. Chornovil V. Ya nichogo u Vas ne proshu : Ly`sty` V. Chornovola do sekretarya CzK KPU P. Yu. Shelesta / V. Chornovil. – Toronto, 1968. – 120 s.
6. Chornovil V. Pul`s Ukrainy`koyi nezalezhnosti: Kolonka redaktora / V. Chornovil ; vstup. stattya ta pislyamova Lesya Tanyuka. – K. : Ly`bid`, 2000. – 624 s.
7. Chornovil V. Moya vy`borcha programa // Polity`ka. – 1989. – №1. – s. 2–3.
8. Ty`zhden` u shaxtars`komu kraiyi: V. Chornovil pro ustrij Ukrainy` // Golos Ukrainy`. – 1991. – 28 veresnya.

* * *